

УДК: 021.1-028.27:94(477-87=161.2):316.642.3](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2022.1(306).33-42

Вікторія Ковпак,*доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
факультету журналістики Запорізького національного університету,
e-mail: Kovpak.viki@ukr.net*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9461-0536>

Документальні ресурси електронної бібліотеки в стратегічному документно-комунікаційному процесі формування когнітивно-інформаційного суспільства

У статті розглянуто документи, спогади, листи як інтелектуальний / соціетальний капітал світового українства політичної (повоєнної) української еміграції, що становлять перспективний напрям інформаційно-аналітичної діяльності сучасних державних управлінь, політологів, дипломатів, істориків, фахівців інформаційно-комунікаційної сфери, митців і, загалом, усіх зацікавлених у державотворчому процесі, реалізації стратегічних комунікацій. Наголошено на розумінні документів як прецедентних текстів доби, що містять програмовий, смисловий ресурс для формування громадянського суспільства, "успішного кейсу" творення держави в умовах абсолютної самоорганізації тощо. Серед прикладів якісної інформаційно-аналітичної діяльності в документно-комунікаційному процесі формування інформаційного простору сучасної України згадано проекти Українського інституту національної пам'яті, більшість з яких спрямовано на розвінчання історичних, ідеологічних, політичних міфів на основі інформаційно-аналітичного опрацювання прецедентних текстів документних ресурсів, що лягло в основу трансформації політики пам'яті в державі.

Висвітлено потужний документний ресурс за маркером "документи" в електронній бібліотеці "Діаспоріана" (<https://diasporiana.org.ua/>), проаналізовано можливість виокремлення доступних прецедентних текстів документних комунікацій через тематичні підбірки як вид аналітичних документів електронної бібліотеки — інформаційного посередника, що зберігає й надає доступ до цифрових документів, формує бібліографічний огляд та огляд стану питання. Завважено на тому, що аналіз кейсів документів ком'юніті української еміграції антирадянського дискурсу сприяв розвитку сучасного законодавчого процесу декомунізації, дерадянзації (не тільки смислових кейсів, акумульованих у документній комунікації світового українства, а й традиції діловодства, зафіксованої в різноманітних організаційних документах з'їздів, конференцій тощо).

Проаналізовані фрагменти документальних ресурсів електронної бібліотеки "Діаспоріана" є невід'ємною ланкою стратегічного документно-комунікаційного процесу формування когнітивно-інформаційного суспільства. Упровадження цього потужного інтелектуального капіталу в інформаційно-аналітичну діяльність сприяє його перетворенню на інформаційний ресурс сучасного суспільства, що формує документно-інформаційну супермагістраль для поєднання документальних ресурсів українців на материковій країні та за кордоном.

Ключові слова: електронна бібліотека; документно-комунікаційний процес; стратегічні комунікації; документні ресурси; когнітивно-інформаційне суспільство; інформаційно-аналітична діяльність; комунікат; ком'юніті української еміграції

Постановка проблеми. Формування єдиного сучасного когнітивно-інформаційного суспільства потребує врахування смислового наповнення інформаційних ресурсів світового українства від першої хвилі еміграції до сьогодення, сконцентрованих у національно-політичних і суспільно-громадських організаціях; науково-освітніх, академічних, молодіжних, релігійних, культурних, видавничих та інформаційних організаціях. І. Ключковська та Н. Гумницька в розвідці "Українська діаспора в об'єктиві сучасності — національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша — третя хвилі еміграції)" наголосили на тяглоті й безперервності інфор-

маційно-комунікаційної діяльності української еміграції: "Якщо центром інтелектуальної і творчої думки у міжвоєнний період стає українська діаспора Чехословаччини, то у післявоєнний час естафета переходить до української діаспори Австрії й Німеччини, а у повоєнний час — до української діаспори США, Канади, Франції" [1], що, зрештою, сприяло "1) здійсненню давньої мрії української еміграції — проголошенню у 1991 році незалежної соборної держави Україна; 2) створенню глобального українського простору — входженню українців у світове співтовариство шляхом створення інтелектуального, духовно-культурного продукту у країнах проживання" [1].

Саме тому і в умовах Революції гідності, і в сучасній ситуації російської територіальної та інформаційної інтервенції Світовий конгрес українців, українська діаспора переконують світову громадськість у тому, що українське питання має глобально-цивілізаційний аспект і впливає на стримання поступу російської агресії на Захід Європи (до прикладу, проєкт "Захист патріотів", співпраця із закордонними аналітичними центрами, лобювання законопроектів про підтримку України, грантова підтримка різноманітних ініціатив тощо).

Відповідно, документи, спогади, листи як інтелектуальний / соціетальний (психосоціальний = цінності + ідеали + менталітет тощо) капітал світового українства, особливо політичної (повоєнної) української еміграції, становлять перспективний напрям інформаційно-аналітичної діяльності сучасних державних управлінців, політологів, дипломатів, істориків, фахівців інформаційно-комунікаційної сфери, митців та усіх зацікавлених у державотворчому процесі, реалізації стратегічних комунікацій (відповідно до ч. 16 ст. 4 розділу 1 Воєнної доктрини України, "стратегічні комунікації" — скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави — публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [2]), оскільки становлять прецедентні тексти доби, що містять програмовий, смисловий ресурс для формування громадянського суспільства, "успішний кейс" творення держави в умовах абсолютної самоорганізації тощо. Варто зауважити, що в цьому контексті послуговуємося тлумаченням прецедентних текстів А. Чантурії: "Перш ніж стати знанням для будь-якого члена суспільства та транслюватися в культурному просторі, прецедентні тексти виникають у результаті трансмутацийних процесів як нова інформація, що потім засвоюється суспільством залежно від того значення, якого цей текст набуває в комунікативному просторі певної культури" [цит. за 3, с. 88—89].

Поняття "інформаційно-аналітична діяльність (ІАД)" розуміємо як "специфічний різновид інтелектуальної, розумової діяльності людини, в процесі якої внаслідок певного алгоритму послідовних дій з пошуку, накопичення, зберігання, обробки, аналізу первинної інформації утворюється нова, вторинна аналітична інформація у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо" [4, с. 14], цілі якої можуть бути стратегічними й

тактичними: "стратегічні — на основі концепцій, методів, засобів зібрати, накопичити, обробити, проаналізувати такий обсяг необхідної і достатньої інформації, щоб надати споживачеві (замовнику) якомога більш якісний і повний інформаційний продукт" [4, с. 30]. Власне, прикладом якісної інформаційно-аналітичної діяльності в документно-комунікаційному процесі формування інформаційного простору сучасної України є проєкти Інституту національної пам'яті, більшість з яких спрямовано на розвінчання історичних, ідеологічних і політичних міфів на основі інформаційно-аналітичного опрацювання прецедентних текстів документних ресурсів, що лягло в основу трансформації політики пам'яті в державі. Наприклад, за загальною редакцією О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова Український інститут національної пам'яті (www.memo.gov.ua), громадський проєкт "ЛікБез. Історичний фронт", Центр досліджень визвольного руху, Електронний архів визвольного руху спільними зусиллями в науково-популярному форматі на основі тривалих досліджень та опрацювання розсекречених документів розкодували 15 міфів про Другу світову війну. Деконструкція міфів із центральним концептом "УПА", зокрема міфи 29—34, відповідно за назвами: "«Справжніми» партизанами були тільки радянські партизани" (Ігор Бігун), "УПА — «гітлерівські посіпаки» і проти нацистів не воювали" (Ігор Бігун), "УПА жодного ешелону не пустила під укіс" (Ігор Бігун); "Бандера особисто очолював УПА" (Ігор Бігун); "УПА боролася за моноетнічну державу" (Володимир В'ятрович), "Шарль де Голль мріяв командувати УПА, а Че Гевара захоплювався стійкістю українських повстанців" (Ігор Бігун) [5], спиралася на "Літопис Української повстанської армії" (півсотні томів) [6—12], виданий у Канаді. Серію започаткували колишні вояки УПА, які у 1947—1949 рр. перебували в Західній Європі, а потім перебрались у США та Канаду й поставили за мету розповісти світові правду про УПА мовою документів, "часто підпільних, які вдалося доставити з України на Захід, є й німецькі, польські, радянські документи, а також підпільний архів, знайдений на Тернопільщині в селі Озерне" [13] (інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС—МВС, МДБ—КДБ, 1943—1959 рр.; звіти; протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА, 1945—1954 рр. та інші), свідчень, споминів, офіційних публікацій тощо.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Документ як складник системи комунікацій аналізували Г. Воробйов, С. Кулешов, Г. Швецова-Водка. Потужний документний ресурс за маркером "документи" знаходимо, зокрема, в електронній бібліотеці "Діаспоріана" (<https://diasporiana.org.ua/>) (категорії бібліотеки: Українська, Дитяча література, Драма, Ідеологія, Історія, Літературознавство, Мемуари, Мистецтво, Мовознавство, Періодика, Поезія, Політологія, Проза, Релігія, Словники, Довідники, Фольклор, Miscellaneous). Тож, аби реалізувати мету статті — проаналізувати документальні ресурси електронної бібліотеки в стратегічному документно-комунікаційному процесі формування когнітивно-інформаційного суспільства, — за пошуковим маркером "документи" на прикладі зазначеного ресурсу виокремимо матеріали, які репрезентують саме документні комунікації, що в результаті інформаційно-аналітичного опрацювання розкодовують міфи, стереотипи, відновлюють тяглість національного гранд-нарративу, який, зі свого боку, становить основу сучасного демократичного громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з даними Аналітичної доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році", "за соціологічними опитуваннями у 2014 році 61% жителів Донбасу зазначили, що жалкують про розпад СРСР. Саме вони становлять соціальну базу... підтримки проросійських терористів самопроголошених республік у так званих ДНР та ЛНР... У самопроголошених республіках хочуть реставрувати СРСР, тут відбувається тотальна комунізація та мілітаризація всіх сфер життя. Це проявляється у відродженні культу особи Сталіна, парадів, «патріотичних конкурсів», уроків політінформації, створенні аналогів піонерських загонів та ін." [14, с. 185]. Тому цивілізаційно перспективною стала потреба формування смислового простору, засадничих міфологем, ідеологем, символів української ідентичності з європейськими цінностями, збалансування інтересів держави та громадянського суспільства (діалог, узгодження, демократія), "в основі якого лежить принципова відмова від репресій як базового принципу соціальної організації, від злочинної системи, де людина була лише гвинтиком державної машини" [14, с. 187].

Як наслідок, переосмислення історичних кейсів, спростування історичних фейків, деконструкції міфів, що фундаментально змінили опцію

сприйняття сучасного соціокомунікаційного простору громадянським суспільством, 2015 р. призвело до легітимізації процесів дерадіянізації та декомунізації через низку ухвалених у квітні того самого року законів України: "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" від 09.04.2015 № 317-VIII; "Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917—1991 років" від 09.04.2015 № 316-VIII; "Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939—1945 років" від 09.04.2015 № 315-VIII; "Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті" від 09.04.2015 № 314-VIII. Ці документи засуджують комуністичний режим, забороняють радянську символіку, відкривають архіви спецслужб періоду СРСР і визнають борцями за незалежність України УПА й інші організації [14, с. 185], що було визначено стратегічним напрямом розвитку нашої держави.

У межах реалізації зазначеного курсу відбувається виокремлення доступних прецедентних текстів документних комунікацій через тематичні підбірки як вид аналітичних документів ("це синтезована сукупність первинних документів, частин тексту, рефератів, анотацій, рисунків, схем, діаграм тощо, підібраних з певного питання (проблеми)" [15, с. 42] електронної бібліотеки "Діаспоріана" як інформаційного посередника, що зберігає й надає доступ до електронних документів, дає змогу сформуванню бібліографічний огляд як "впорядковану сукупність бібліографічних описів джерел інформації; анотації, що розкривають їхній зміст... [аби. — Авт.] допомогти фахівцям орієнтуватися в документному потоці та вибирати найцікавіші джерела для вивчення..." [16, с. 10] і огляд стану питання ("містить інформацію із документів-першоджерел про результати досліджень, стан і шляхи розвитку певної галузі науки, техніки та виробництва... розрізняють реферативні та аналітичні огляди" [16, с. 10]).

У контексті створення стратегічного державотворчого нарративу з візіями декомунізації, дерадіянізації важливим є огляд видання "Документи українського патріотичного руху 1980 р.", що за запитом читачів "Вісника репресій в Україні" публікувало матеріали українського самвидаву. У першому додатку оприлюднено чотири документи Українського патріотичного руху. Упорядники пояснили анонімність опублікованих матеріалів, адже "практика судових і

позасудових розправ останнього часу (зокрема, безпрецедентні засуди Юрія Бадзя та членів Української гельсінської групи Миколи Горбала, Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола та ін.) переконують у тому, що не варто називати прізвища людей, об'єднаних в Українському патріотичному русі. Проте важливість і актуальність цих документів незаперечна" [17].

Перший документ "Деколонізація СРСР — єдиний гарант миру в усьому світі" (січень, 1980) наголошує на деміфогізувальних концептах СРСР як "колиски братніх народів": голод 1933 року, репресії сталінських і постсталінських часів, примусове переселення українців у райони Сибіру та Далекого Сходу, розгром українського національно-визвольного руху в Західній Україні в 1940—1950 рр. Знаходимо маркери сучасної пресової інтерпретації Росії: "СРСР перетворився на військово-поліційну державу з широкими імперіалістичними намірами. На задоволення радянського експансіонізму й підтримку поліційного клімату всередині країни і так званої соціалістичної співдружності йде добра третина, а то й половина загальносоюзного бюджету" [17]. Закордонне представництво Української гельсінської групи зауважувало про відповідальність радянських комуністів за "всі криваві лиходійства, що відбуваються в таких країнах, як В'єтнам і Кампучія, Куба й Китай, Албанія й Афганістан, Чехословаччина чи Східна Німеччина. Антилюдяна практика архіпелагу ГУЛАГу розповсюджується на весь світ, не лишаючи нам, українцям, жодних надій на майбутнє. СРСР перетворився на жандарма, який погрожує всій планеті війною й насильством" [17]. Тому основним меседжем офіційної заяви Українського патріотичного руху, жертв політичних репресій в Україні до урядів усіх країн світу та ООН було бажання вийти зі складу СРСР, вивести наш народ "з комуністичної неволі", упередивши "національну загибель".

Другий документ "Голос з України" викристалізовує проблему розвитку головного воєнно-поліцейського комплексу СРСР, "відгодованого за рахунок нещадної державної експлуатації трударів", у таких явищах: "події в Афганістані, провокаційна гра на ірано-американському конфлікті, дикунська розправа з дисидентами... Давній міт про прогресивність радянської моделі соціалізму розвіяно. Росія 20 сторіччя, повторюючи лінію свого історичного розвитку минулого сторіччя, вступила в епоху Победоносцева. Настав час Олександра III і підлого Судейкіна" [17]. Автори наголошують, що політ-

в'язнів тримають "за колючим дротом" як "золотий запас душ", котрий вони "пустять у торговельний обіг" у переговорах із Заходом. Отже, українські дисиденти зверталися до всіх Гельсінських груп країни з пропозиціями "провести загальносоюзну політичну голодівку протесту проти політичних репресій у день відкриття московської Олімпіади" [17].

У документі "До арешту В'ячеслава Чорновола", наголошуючи на безглуздість звинувачення, патріоти зверталися до закордонних українських організацій, наполягаючи на потребі загального спротиву і в культурній, і в інших площинах, — організації бойкоту будь-яким колективам, делегаціям і представникам УРСР, які приїжджали за кордон. І завершувався перший документальний додаток зверненням про підтримку заклик "Міжнародної амністії" на захист репресованого донецького шахтаря В. Клебанова, засновника Союзу міжпрофесійних об'єднань трудящих у СРСР, про важливість створення незалежних профспілок, дотримання трудового законодавства.

Шістдесят три результати на "Діаспоріані" (станом на 25 травня 2021 р.) за маркером "документи" є красномовним історичним першоджерелом, що слугує фактичним матеріалом для розвитку критичного мислення сучасних українців. По між них є видані Л. Чикаленко м за дорученням Головної еміграційної ради в Парижі в липні 1931 р. документи: 9 листів і показів "збігців" із Соловецького концентраційного табору до Фінляндії, фінанси від продажу яких призначалися їм на допомогу. Цікавим фактом є увага упорядника до захисту персональних даних авторів опублікованих документів, адже, навіть отримавши від них згоду на оприлюднення, Л. Чикаленко усвідомлював небезпеку для родин кореспондентів-засланців на північних каторжних роботах, тому залишив тільки відомості про вік авторів, їхнє соціальне становище, особливості діалектного мовлення, також прізвища всіх радянських урядовців і розстріляних каторжників. Це дає змогу зосередити увагу на унікальних деталях, як-то опис втечі в документі № 1; опис так званої "сікірки" на Соловках у документі № 6 — "будинка кари, крові та смерти"; узагальнення в документі № 5 про те, як "український селянин з Правобережжя усвідомив собі «московське соціалістичне будівництво» з його божевільними помилками, особливо в національній політиці, і з його свідомою брехнею та люттю, як упляноване сучасною владою вигублення всіх тих народів, що виявили свою

волю до окремого державного існування" [18]. Оригінали документів було передано до музею при Українській бібліотеці імені Симона Петлюри в Парижі.

У збірці "Голоси звідтіля. Документи і матеріали про становище політв'язнів у радянських концтаборах" репрезентовано 15 документів, що походять із Пермських і Мордовських концентраційних таборів СРСР. За винятком однієї довідки, авторами є політичні в'язні СРСР, переважно українці, які писали звернення й заяви до радянських судових і державних органів, Комітету оборони прав людини та ООН. У матеріалах висвітлено проблематику грубого насильства, порушення прав людини — дискримінаційні практики та водночас виявлено "моральну поставу" ув'язнених, їхні візії боротьби. Чотири документи датовано 1973 р., один — 1975 р., інші — 1974 р.; за межі СРСР вони потрапили завдяки пресовій службі Закордонного представництва Української головної визвольної ради (УГВР), що здійснювала переклад українською мовою та розповсюджувала еміграційними українськими пресовими платформами.

Наприклад, З. Антонюк у заяві до ЦК КПРС скаржився на вияви "великодержавного шовінізму", українофобії, утискання національних прав, гарантованих Конституцією СРСР, зокрема примушування листуватися з дружиною російською мовою [19].

Майже на 20 років раніше від часу виходу зазначеної збірки Головна управа Спілки визволення України (СВУ) в Німеччині та Крайова управа СВУ в Канаді опублікували працю О. Калиника українською мовою "Що несе з собою комунізм? (Документи про російсько-комуністичний терор в Україні)" [20], яка має вагомий історико-документальний значення. "Вона не є оповіданням про методи російсько-большевицького імперіалізму в Україні, не є споминами очевидця подій, — вона є значно цінніша, вона побудована на документах, взятих з архіву одного з районів України" [20, с. 11], а це означає, що матеріали максимально позбавлено суб'єктивізму автора.

Автентичні документи, надруковані в зазначеній книжці, розкривають політику й методи праці радянської влади в Україні та є фактичними доказами злочинів російсько-комуністичної окупаційної влади в нашій державі. Як наголошує автор передмови В. Плющ, радянські можновладці пильно стерегли свої архіви, тому друк книги як документального історичного матеріалу було спеціально рекомендовано Голов-

ній управі Спілки визволення України з боку представництва Української вільної академії наук в Німеччині [20].

В електронній бібліотеці знаходимо й інформаційно-аналітичний огляд феномену "український комунізм", зокрема у виданні "Документи українського комунізму". Видавництво уточнює, що ці матеріали надруковано під суворою забороною в УРСР; документи пересічних громадян, членів КПУ варто аналізувати з позиції історичної перспективи: від першого — уривка з книги В. Шахрая 1918 р. до останнього — статті М. Волобуєва 1928 р. — фактично десятиліття короткої історії українського комунізму, "безжалісно знищеного тяж комунізмом, але принесеним в Україну з Росії, коли останній акт цієї історії відбувся п'ятьма роками пізніше — самогубство українських комуністів — М. Хвильового, М. Скрипника" [21]. Власне, авторами цих матеріалів і є ті українські комуністи, які сподівалися побудувати в Україні комунізм у союзі з Росією й заплатили за ці "ілюзії" життям, залишивши по собі лише опубліковані документи. Цивілізаційний висновок цієї збірки — меседж про те, що місія комуністичної партії (КПРС) полягає не в побудові нового ладу, а в збереженні "єдиної неділимої" Росії: "І найяскравішим доказом цього є те, що російські комуністи для досягнення цієї мети розстріляли навіть своїх політичних однодумців — українських комуністів за те, що вони були «сепаратистами»" [21, с. 3].

Упорядники видавництва наголошують, що цінність цих документів у тому, що вони викривають імперіалістичну лінію КПРС та її філії в Україні — КПУ, спрямовану на поневолення неросійських народів, зокрема українського, й збереження будь-якої ціною лінії, замаскованої інтернаціоналізмом і рівноправністю народів СРСР. Цікаво, що так звана реабілітація українських діячів оминула українських комуністів / націонал-комуністів. Показовість реабілітації М. Скрипника до його 90-річчя полягає в тому, що жоден із його творів, в якому трактувалося національне питання, не було надруковано, аби назавжди "поховати документи українського націоналізму в архівах КГБ" [21, с. 4].

У збірнику також наведено меморандум Української комуністичної партії (УКП) (складений у період найбільшого розквіту — влітку 1920 р.) другому конгресові Комінтерну (1920), в якому стисло переказано історію УКП, викладено концепцію національного питання, котру Сталін згодом окреслив як національний шовінізм. Основні твердження УКПістів у національному

питанні зводилися до двох тез: "1) кожна комуністична революція мусить спиратися тільки на внутрішні сили нації, а не бути принесеною ззовні на багнетах; 2) комуністична революція поневолених націй може бути органічною й плідною тільки тоді, коли вона завершує національно-визвольну демократичну революцію та є її продовженням, а не запереченням" [21, с. 4].

Документно-комунікаційний процес дає змогу простежити еволюцію інтелектуальних дискусій на шляху до демократизації.

У 1970 р. видавництво "Українські вісті" видало збірник матеріалів самвидаву часів СРСР під назвою "Програмові документи Демократичного руху в Радянському Союзі", в який входили ідейно спрямовані матеріали, зокрема "Програма Демократичного руху Радянського Союзу, складена демократами Росії, України і Прибалтики".

Серед ресурсів "Діаспоріани" знаходимо другий випуск під тією самою назвою, який також складається з документів радянського самвидаву, що мають програмовий характер та певною мірою торкаються процесів демократизації у СРСР. Найпомітнішим серед цих матеріалів є "Меморандум демократів до Верховної Ради" як пряме продовження "Програми Демократичного руху". У документі подано фахову критику всіх статей Конституції СРСР і, як засвідчують автори збірника, він "укладений так, що представляє собою фактично виклад конкретної конституційної програми підписаного під ним середовища; цілком слушно вказується на незаконне захоплення влади в СРСР керівництвом КПРС та на його неконституційну діяльність" [22, с. 4].

Упорядники від видавництва стверджують, що "з огляду на гостроту критики радянської системи та характеристику КПРС як узурпаторської партії в «Меморандумі», від нього, як документу, мовляв, антирадянського й антикомуністичного, змушені були відмовитися речники «легальної» опозиції в СРСР та в Україні" [22, с. 4]. Цікаво, що на еміграції програмові позиції середовища, що в Союзі називало себе "Демократичний рух Радянського Союзу" (ДРРС), зустріли неприхильне ставлення з двох протилежних боків: російські великодержавно-націоналістичні середовища вважали програму ДРРС "антиросійською й розчленительською", а українські консервативно-націоналістичні кола (зокрема, ОУН-бандерівці) — "великодержавно-федералістичною". Саме тому цей документ має особливу цінність у контексті інформаційно-аналітичного опрацювання документних комунікацій в іс-

торичній тягlostі. Зокрема, як наголошує редакційний колектив, заслуговує на увагу національно-політична частина документа ("Розділ II. Державний устрій"), що спростовує вигадки як про "антиросійський", так і про "великодержавний" характер ДРРС.

Другим важливим документом у збірнику є передрук двох чисел самвидавного програмового журналу "Сіяч", котрий видавала група з однойменною назвою. Часопис розробляв питання альтернативи радянському режимові та ставив за мету створення в СРСР партії науково-демократичного соціалізму на власній радянській базі, а також доводив можливість і потребу цілеспрямованої політичної, не режимної, діяльності в Радянському Союзі.

Прецедентні тексти є значущими не лише завдяки смисловим кейсам, акумульованим у документній комунікації світового українства, а й завдяки своїм традиціям діловодства. Так, наприклад, актуалізацію наукового поступу української спільноти за кордоном ще в довоєнний період зафіксовано в організаційних документах I та II Українських наукових з'їздів у Празі [23].

Обрана Українським академічним комітетом Організаційна комісія зі скликання Українського наукового з'їзду в Празі за головування академіка І. Горбачевського мала репрезентувати цей форум як поважний вияв і маніфестацію українського наукового життя. Розгляньмо на цьому прикладі термінологічне забезпечення документування окресленого періоду.

Так, комунікат (документне повідомлення) висвітлював організаційну схему заходу (секції (історично-філологічна, правничо-економічна, природничо-медична, технічно-математична) та підсекції) для понад 100 українських наукових працівників, багатьох вітчизняних академічних установ та організацій, зокрема: підсумування та огляд наукової праці української еміграції поточного десятиліття; формування бібліографії наукових публікацій світового українства спеціально організованою Виставочно-бібліографічною комісією; влаштування у Празі книжкової "вистави" наукових матеріалів, охоплюючи праці українців іноземними мовами, створення окремих вітрин поодиноких українських видавництв за кордоном.

У статуті II Українського наукового з'їзду, скликаного за ініціативою Українського академічного комітету (20—24 березня 1932 р.), було чітко окреслено завдання заходу: 1) обговорювати та розв'язувати наукові питання з огляду на інтереси української науки; 2) підбивати під-

сумки наукової праці української еміграції (через виклади, виставки, бібліографічні видання тощо); 3) окреслювати наукові завдання та плани їх здійснення; 4) поглиблювати співпрацю між українськими науковими діячами.

Цікаво, що підготовчий етап роботи Організаційної комісії, очолюваної С. Смаль-Стоцьким, реалізовували на основі так званого регуляміну ("регламент, розпорядок, приписи") [24]. Для адміністрування технічних питань було створено з'їздовий секретаріат. Права членів з'їзду, надання членських квитків, регламент доповідей і дискусій, обрання президії зборів та візування протоколів, розпоряджень і резолюцій — основні позиції, визначені у статуті.

Висновки. Проаналізований фрагмент документальних ресурсів електронної бібліотеки "Діаспоріана" є невід'ємною ланкою стратегічного документно-комунікаційного процесу формування когнітивно-інформаційного суспільства, адже електронна бібліотека інтелектуальної спадщини світового українства становить потужну базу знань, розвинену систему збереження смислів, ідей, теорій, концепцій державотворення. Огляд та імплементація цих документів в інформаційно-аналітичну діяльність сприяють їх перетворенню на інформаційний ресурс суспільства, що забезпечує інформаційні потреби зацікавлених осіб чи груп споживачів інформації,

формуючи документно-інформаційну супермагістраль для поєднання документальних ресурсів українців на материковій країні та за кордоном. Такий інтелектуальний капітал лягає в основу управлінської інформації, а саме "інформації стратегічного планування, що дозволяє вищому керівництву приймати рішення із встановлення довготермінових цілей, накопичення ресурсів для досягнення цих цілей і формулювати політику їх досягнення" [4, с. 197].

Як ми переконалися, зазначений кейс документів ком'юніті української еміграції антирадянського дискурсу сприяв законодавчому процесу декомунізації, дерадянзації, проте "зберігаються неформалізовані процедури прийняття державних рішень, слабким є їх науково-аналітичне забезпечення. Не створено ефективну систему зв'язку державних органів влади з громадськістю, донині держава не стала конкурентоспроможним суб'єктом інформаційних відносин. А відтак не завжди адекватною залишається реакція інформаційних служб органів державної влади і управління на складні політичні процеси як в Україні, так і за її межами" [4, с. 197].

Водночас саме документні комунікації історико-політичного дискурсу мають прагматичний потенціал у стратегічних комунікаціях для формування важелів збереження національної безпеки¹.

Список використаних літератури та джерел

1. Ключковська І. Українська діаспора в об'єктиві сучасності — національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша — третя хвилі еміграції) (2010) / І. Ключковська, Н. Гумницька // МІОК. — Режим доступу: <https://miok.lviv.ua/?p=379>. — Назва з екрана.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" : указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>. — Назва з екрана.
3. Ковпак В. Смислова матриця національної інформаційно-комунікаційної діяльності післявоєнної української еміграції : монографія / В. Ковпак. — Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. — 380 с.
4. Варенко В. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. / В. Варенко. — Київ : Університет "Україна", 2014. — 417 с.
5. Війна і міф. Невідома Друга світова / за заг. ред. О. Зінченка, В. В'ятровича, М. Майорова. — Харків : Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2016. — 272 с.
6. Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто : Літопис УПА, 1990. — Т. 18: Група УПА "Говерля". — Кн. 1: Звіти та офіційні публікації. — 336 с.
7. Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто : Літопис УПА, 1992. — Т. 19: Карпатська група УПА "Говерля". — Кн. 2: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. — 357 с.
8. Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто—Львів : Літопис УПА, 1995. — Т. 28: Марія Савчин. "Тисяча доріг". Спомини. — 600 с.
9. Літопис Української Повстанської Армії. — Торонто—Львів : Літопис УПА, 2000. — Т. 31: УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ "Розточчя", 1943—1947. — 326 с.

¹Матеріали статті підготовлено в межах держбюджетної НДР за шифром 1/21 за номером держреєстрації 0121U107470 "Стратегічні комунікації як інструмент реалізації національних інтересів держави: український та зарубіжний досвід" Запорізького національного університету.

10. *Літопис* Української Повстанської Армії. — Торонто—Львів, 2007. — Т. 45. Генерал Роман Шухевич — "Тарас Чупринка" — Головний Командир УПА. — 560 с.
11. *Літопис* УПА. Нова серія / Упорядники: В. Лозицький, І. Павленко, А. Кентій. — Київ—Торонто : Літопис УПА, 2002. — Том 4: Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля. Інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС—МВС, МДБ—КДБ. 1943—1959. Документи і матеріали. — Кн. 1: 1943—1945. — 598 с.
12. *Літопис* УПА. Нова серія / Упорядники: В. Лозицький, С. Власенко, С. Кокін. — Том 15: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1945—1954. — Кн. 2. — Київ—Торонто : Літопис УПА, 2011. — 840 с.
13. *Терещук Г.* Про ОУН-УПА мовою документів (2012) / Галина Терещук // Радіо Свобода. — Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/24509973.html>. — Назва з екрана.
14. *Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році"*. — Київ : НІСД, 2016. — 688 с. — Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/poslanya_new-cc2e3.pdf. — Назва з екрана.
15. *Методичні вказівки щодо підготовки до семінарських занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни "Інформаційно-аналітична діяльність" для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" / Укл. О. Тур.* — Кременчук, 2020. — 66 с. — Режим доступу: http://document.kdu.edu.ua/metod/2020_2162.pdf. — Назва з екрана.
16. *Яценко О.* Укладання оглядових документів : практичний посібник / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського / О. Яценко. — Київ : Нілан-ЛТД, 2011. — 84 с.
17. *Документи українського патріотичного руху 1980 р. : додаток до "Вісника репресій в Україні" / Закордонне представництво Української гельсінської групи.* — Випуск 7. — [Б. м.], 1980. — 14 с. — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/16018-dokumenty-ukrayinskogo-patriotichnogo-ruhu-1980-r/>. — Назва з екрана.
18. *Соловецька каторга (документи) / Ред. Левко Чикаленко.* — Варшава : 3 фондів Центрального державного архіву зарубіжної україніки, 1931. — 72 с. — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/11710-solovetska-katorga-dokumenty/>. — Назва з екрана.
19. *Голоси* звітлія : док. і матеріали про становище політв'язнів у радян. концтаборах / вступ. ст. від вид-ва. — [Б. м.] : Сучасність, 1975. — 78 с. — (Суспільно-політична бібліотека ; ч. 22 (41). Документи. ч. 12). — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/10171-golosi-zvidtilya-dokumenty-i-materiyali-pro-standovishhe-ukrayinskih-politv-yazniv-u-radyanskih-kontstaborah/>. — Назва з екрана.
20. *Калиник О.* Що несе з собою комунізм?: документи про російсько-комуністичний терор в Україні / Олекса Калиник. — Мюнхен—Торонто : Спілка Визволення України, 1953. — 140 с. — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/2203-kalnik-o-shho-nese-z-soboyu-komunizm-dokumenty-pro-rosiysko-komunistichniy-teror-v-ukrayini/>. — Назва з екрана.
21. *Документи українського комунізму.* — Нью-Йорк : Пролог, 1962. — 233 с. — (Суспільно-політична бібліотека ; ч. 13). — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/2378-dokumenty-ukrayinskogo-komunizmu/>. — Назва з екрана.
22. *Програмові документи демократичного руху в СРСР.* — Новий Ульм : Українські Вісті, 1976. — Вип. 2. — 161 с. — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/1725-programovi-dokumenty-demokratichnogo-ruhu-v-srsg-vip-2/>. — Назва з екрана.
23. *Організаційні документи I та II Українських Наукових З'їздів у Празі.* — Прага, 1926—1931. — 10 с. — Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/18595-organizatsiyni-dokumenty-i-ta-ii-ukrayinskih-naukovih-z-yizdiv-u-prazi/>. — Назва з екрана.
24. *Укр. літ. мова* на Буковині. Регулямін // Словопедія. — Режим доступу: <http://surl.li/tvxx>. — Назва з екрана.

Viktoriia Kovpak,

*Doctor of Social Communications, Associate Professor,
Professor of the Department of Social Communications and Information Activities
of the Faculty of Journalism of Zaporizhzhia National University*

***Documentary resources of the electronic library in the strategic
document-communication process of formation of the cognitive-information society***

The article investigates documents, memoirs, letters as intellectual / social capital of world Ukrainians of political (post-war) Ukrainian emigration, which are promising areas for information and analytical activities of modern government officials, political scientists, diplomats, historians, information and communication specialists, artists and, in general, all those interested in the state-building process, the implementation of strategic communications. Emphasis is placed on understanding them as precedent texts of the epoch, which contain programmatic, semantic resources for the formation of civil society, the "successful case" of the creation of the state in conditions of absolute self-organization, and so on. Among the examples of high-quality information-analytical activity in the documentary-

communication process of forming the information space of modern Ukraine are the projects of the Institute of National Memory, most of which are aimed at debunking historical, ideological, political myths. the basis for the transformation of memory policy in the state.

The powerful document resource on the marker "documents" in the electronic library "Diasporiana" (<https://diasporiana.org.ua/>) is highlighted, the possibility of isolating available precedent texts of documentary communications through thematic selections as a type of analytical documents of the electronic library as an information intermediary is analyzed. stores and provides access to electronic documents, bibliographic review and review of the status of the issue. It is noted that the analyzed cases of documents of the Ukrainian emigration community of anti-Soviet discourse contributed to the modern legislative process of decommunization and de-Sovietization. Not only the semantic cases accumulated in the documentary communication of the world Ukrainians, but also the traditions of office work, recorded in various organizational documents of congresses, conferences, etc.

The analyzed fragments of documentary resources of the electronic library "Diasporiana" are an integral part of the strategic document-communication process of cognitive-information society, and the implementation of their powerful intellectual capital in information-analytical activities contribute to their transformation into an information resource of modern society to combine the documentary resources of Ukrainians in mainland Ukraine and abroad.

Keywords: electronic library; document-communication process; strategic communications; document resources; cognitive-information society; information-analytical activity; communication; community of Ukrainian emigration

References

1. Klyuchkovska I. & Gumnicka N. (2010). *Ukrayinska diaspora v ob'yektivni suchasnosti — nacionalno-politichnij ta duhovno-kulturnij fenomen (persha — tretya hvili emigraciyi)*. MIOK, [online]. Available at: <https://miok.lviv.ua/?p=379>.
2. *Pro rishennya Radi nacionalnoi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 2 veresnya 2015 roku "Pro novu redakciyu Voyennoi doktrini Ukrayini" : ukaz Prezidenta Ukrayini vid 24.09.2015 № 555/2015*. (2015). Verhovna Rada Ukrayini, [online]. Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.
3. Kovpak V. (2016). *Smislova matricya nacionalnoi informacijno-komunikacijnoi diyalnosti pislyavoyennoi ukrayinskoyi emigraciyi*. Zaporizhzhya: Klasichnij privatnij universitet.
4. Varenko V. (2014). *Informacijno-analitichna diyalnist*. Kyiv: Universitet "Ukrayina".
5. Zinchenko O., V'yatrovich V. & Majorov M. [za zag. red.]. *Vijna i mif. Nevidoma Druga svitova*. Harkiv: Knizhkovij klub "Klub simejnogo dozvillya".
6. *Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi. T. 18. Karpatska grupa UPA "Goverlyta". Kniga persha: dokumenti, zviti ta oficijni publikaciyi*. (1990). Toronto: Litopis UPA.
7. *Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi. T. 19. Karpatska grupa UPA "Goverlyta". Kniga druga: spomini, statti ta vidannya istorichno-memuarnogo harakteru*. (1992). Toronto: Litopis UPA.
8. *Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi. T. 28. Mariya Savchin. "Tisyacha dorig"*. Spomini. (1995). Toronto—Lviv: Litopis UPA.
9. *Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi. T. 31. UPA na Lvivshini i Yaroslavshini. Spogadi i dokumenti voyakiv UPA TV "Roztochchya", 1943—1947*. (2000). Toronto—Lviv: Litopis UPA.
10. *Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi. T. 45. General Roman Shuhevich — "Taras Chuprinka" — Golovnij Komandir UPA*. (2007). Toronto—Lviv: Litopis UPA.
11. Lozickij V., Pavlenko I. & Kentij A. [uporyad.]. (2002). *Litopis UPA. Nova seriya. Tom 4: Borotba proti UPA i nacionalistichnogo pidpillya. Informacijni dokumenti CK KP(b)U, obkomiv partiyi, NKVS—MVS, MDB—KDB. 1943—1959. Dokumenti i materialy. Kniga persha: 1943—1945*. Kyiv—Toronto: Litopis UPA.
12. Lozickij V., Vlasenko S. & Kokin S. [uporyad.]. (2011). *Litopis UPA. Nova seriya. Tom 15: Borotba proti povstanskogo ruhu i nacionalistichnogo pidpillya: protokoli dopitiv zareshтованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1945—1954. Kniga 2*. Kyiv—Toronto: Litopis UPA.
13. Tereshuk G. (2012). *Pro OUN-UPA movoyu dokumentiv*. Radio Svoboda, [online]. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/24509973.html>.
14. *Analitichna dopovid do Shorichnogo Poslannya Prezidenta Ukrayini do Verhovnoi Radi Ukrayini "Pro vnutrishnye ta zovnishnye stanovishe Ukrayini v 2016 roci"*. (2016). Kyiv: NISD, [online]. Available at: https://miss.gov.ua/sites/default/files/2016-10/poslanya_new-cc2e3.pdf.
15. Tur O. [ukl.]. (2020). *Metodichni vkazivki shodo pidgotovki do seminariskih zanyat i samostijnoyi roboti z navchalnoi disciplini "Informacijno-analitichna diyalnist" dlya studentiv dennoyi ta zaochnoyi form navchannya zi specialnosti 029 "Informacijna, bibliotekna ta arhivna sprava"*. Kremenchuk, [online]. Available at: http://document.kdu.edu.ua/metod/2020_2162.pdf.

16. Yacenko O. (2011). *Ukladannya oglyadovih dokumentiv*. Kyiv: Nilan-LTD.
17. *Dokumenti ukrayinskogo patriotichnogo ruhu 1980 r. : dodatok do "Visnika represij v Ukrayini"*. (1980). Vip. 7, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/16018-dokumenti-ukrayinskogo-patriotichnogo-ruhu-1980-r/>.
18. Chikalenko L. [red.]. (1931). *Solovecka katorga (dokumenti)*. Varshava: Z fondiv Centralnogo derzhavnogo arhivu zarubizhnoyi ukrayiniki, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/11710-solovetska-katorga-dokumenti/>.
19. *Golosi zvidtilya : dok. i materialy pro stanovishe politv'yazniv u radyan. konctaborah / vstup. st. vid vid-va.* (1975). [B. m.]: Suchasnist. Suspilno-politichna biblioteka ; ch. 22 (41). Dokumenti. ch. 12, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/10171-golosi-zvidtilya-dokumenti-i-materiyali-pro-stanovishhe-ukrayinskih-politv-yazniv-u-radyanskih-kontstaborah/>.
20. Kalinik O. (1953). *Sho nese z soboyu komunizm?: dokumenti pro rosijsko-komunistichnij teror v Ukrayini*. Myunhen—Toronto: Spilka Vizvolennya Ukrayini, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/2203-kalinik-o-shho-nese-z-soboyu-komunizm-dokumenti-pro-rosijsko-komunistichnij-teror-v-ukrayini/>.
21. *Dokumenti ukrayinskogo komunizmu.* (1962). Nyu-Jork : Prolog. Suspilno-politichna biblioteka ; ch. 13, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/2378-dokumenti-ukrayinskogo-komunizmu/>.
22. *Programovi dokumenti demokratichnogo ruhu v SRSR.* (1976). Novij Ulm: Ukrayinski Visti. Vip. 2, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/1725-programovi-dokumenti-demokratichnogo-ruhu-v-srsr-vip-2/>.
23. *Organizacijni dokumenti I ta II Ukrayinskih Naukovih Z'yizdiv u Prazi.* (1926—1931). Praga, [online]. Available at: <https://diasporiana.org.ua/ukrainica/18595-organizatsiyni-dokumenti-i-ta-ii-ukrayinskih-naukovih-z-yizdiv-u-prazi/>.
24. *Ukr. lit. mova na Bukovini. Regulyamin.* (2022). Slovpediya, [online]. Available at: <http://surl.li/tvxy>.

Надійшла до редакції 17 січня 2022 року

УДК 026:63:024/025]:303.71(477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2022.1(306).42-47

Оксана Капралюк,

кандидат сільськогосподарських наук,
завідувач відділу науково-методичної роботи та реферування
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН,
e-mail: Oksanakapr@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2034-8958>

Інформаційні ресурси мережі аграрних бібліотек як складник вітчизняного інформаційного простору: формування, використання, доступ

У статті проаналізовано аспекти діяльності мережі аграрних бібліотек. Наведено основні статистичні показники щодо фондів книгозбірень та їхньої структури; кількості обслужених користувачів, виданих документів, надходжень видань за рік, проведених інформаційно-масових заходів; обсягів і наповнення електронного каталогу; електронних ресурсів; інформаційно-бібліографічної діяльності (підготовка та видання ретроспективних, галузевих, біо- та бібліографічних покажчиків, бібліографічних списків літератури), науково-дослідної та видавничої діяльності, матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу.

З'ясовано, що 2020 р. аграрні книгозбірні виконали інформаційні запити 420 тис. користувачів; обслуговування здійснювали 509 фахівців. Обсяг електронного каталогу становив понад 3 млн бібліографічних записів, кількість звернень до нього перевищила 2,5 млн. Організовано 1064 віртуальні виставки, зафіксовано 4699 переглядів літератури, підготовлено та видано 171 науково-допоміжний покажчик, 1812 бібліографічних списків і 164 наукові праці, переважно тези. Фахівці аграрних бібліотек для здійснення діяльності мали в розпорядженні 954 комп'ютери. Визначено, що у структурі кадрів переважали працівники з вищою освітою.

Схарактеризовано проблеми функціонування книгозбірень і надано пропозиції щодо його вдосконалення, зокрема: бібліотечні фахівці мають активніше проводити науково-дослідну роботу; періодично вивчати запити користувачів за допомогою опитувань онлайн та безпосередньо в бібліотеках; вивчати досвід провідних книгозбірень України та світу; переводити основний фонд друкованих видань у відкритий доступ; використовувати можливості інтернету, зокібна соціальних мереж, для ведення сторінки бібліотечної установи та популяризації її діяльності.